

הנחיות היועץ המשפטי לממשלה	משפט פלילי מדיניות התביעה - כללי
תאריך: אדר התשס"ו, מרץ 2006 מספר הנחיה: 4.1107	חקירה והעמדה לדין בעבירה לפי חוק איסור לשון הרע, תשכ"ה-1965

חקירה והעמדה לדין בעבירה לפי חוק איסור לשון הרע, תשכ"ה-1965

כללי

1. דיני איסור לשון הרע בישראל, המעוגנים ברובם בחוק איסור לשון הרע, התשכ"ה - 1965 (להלן: "החוק" או "חוק איסור לשון הרע"), כוללים רכיב אזרחי ורכיב פלילי. בתחום זה, מירב ההתדיינות בבתי-המשפט הינה אזרחית ומתנהלת בהליכים בין אנשים פרטיים, הנפתחים על דרך של הגשת כתב-תביעה. הליך פלילי יכול להיפתח, בסייגים כמפורט להלן, גם בדרך של קובלנה פלילית פרטית.

היסוד העובדתי

2. העבירה הפלילית מוגדרת בסעיף 6 לחוק שקובע כדלקמן:

**"המפרסם לשון הרע, בכוונה לפגוע, לשני בני-אדם או יותר
זולת הנפגע, דינו - מאסר שנה אחת".**

"לשון הרע" מוגדר בסעיף 1 לחוק כדלקמן:

"לשון הרע היא דבר שפרסומו עלול -

- (1) להשפיל אדם בעיני הבריות או לעשותו מטרה לשנאה, לבוז או ללעג מצדם;
  - (2) לבזות אדם בשל מעשים, התנהגות או תכונות המיוחסים לו;
  - (3) לפגוע באדם במשרתו, אם משרה ציבורית ואם משרה אחרת, בעסקו, במשלח ידו או במקצועו;
  - (4) לבזות אדם בשל גזעו, מוצאו, דתו, מקום מגוריו, מינו או נטייתו המינית;
- בסעיף זה, "אדם" - יחיד או תאגיד".

סעיף 2 לחוק מגדיר מהו "פרסום":

- "(א) פרסום, לענין לשון הרע - בין בעל פה ובין בכתב או בדפוס, לרבות ציור, דמות, תנועה, צליל וכל אמצעי אחר.
- (ב) רואים כפרסום לשון הרע, בלי למעט מדרכי פרסום אחרות -
- (1) אם היתה מיועדת לאדם זולת הנפגע והגיעה לאותו אדם או לאדם אחר זולת הנפגע ;
- (2) אם היתה בכתב והכתב עשוי היה, לפי הנסיבות, להגיע לאדם זולת הנפגע".

3. ההגנות וההקלות המפורטות בפרק ג' לחוק חלות גם על ההליך הפלילי (לרבות, סעיף 13 לחוק - פרסומים מותרים, סעיף 14 לחוק - הגנת אמת הפרסום וסעיף 15 לחוק - הגנת תום לב). בבחינת יסודות העבירה הפלילית של לשון הרע, יש לשקול את התקיימותן של אותן "הגנות והקלות" באספקלריא של הערכים המוגנים שיפורטו להלן.

היסוד הנפשי

4. האבחנה העיקרית בין העבירה הפלילית לפי חוק איסור לשון הרע לבין העולה האזרחית של פרסום לשון הרע (סעיף 7 לחוק) היא היסוד הנפשי הנדרש. מדובר בעבירת מטרה, לפיה, נדרש להוכיח כי הפרסום היה "בכוונה לפגוע" בזולת.

5. בע"פ 677/83 בורוכוב נ' יפת, פ"ד לט(3), 205, קבע בית-המשפט העליון, כי את היסוד "בכוונה לפגוע" יש לפרש "כמשתרע על הרצון או על המטרה או על המניע לפגוע באחר". עוד נקבע, כי כלל הצפיות (הלכת הצפיות) לא יחול בעבירה של לשון הרע, שכן הערך המוגן נפגע, במידה המצדיקה הטלת אחריות בפלילים, רק כאשר לפרסום הפוגעני נלווית כוונה של ממש לפגוע באחר. לפיכך, לא ניתן להסתפק, במקום הוכחת הכוונה, במודעות לכך שעלולה להיגרם פגיעה כזו "כאפשרות קרובה לוודאי". כדי לבסס אישום בעבירה של לשון הרע יש להוכיח, מעבר לכל ספק סביר, כי המפרסם לשון הרע התכוון לפגוע באמצעות פרסום זה.

ברע"פ 9818/01, ע"פ 8295/02 שמעון ביטון ואח' נ' ציון סולטן, תקדין עליון 2005(1), 4187, קבע בית המשפט העליון (בהרכב של תשעה שופטים – להלן: ביטון), בדעת רוב, כי גם לאחר הסדרתו של כלל הצפיות בסעיף 20(ב) לחוק העונשין, התשל"ז – 1977 (להלן: "חוק העונשין"), אין להחיל כלל זה באופן סטטוטורי בעבירה של לשון הרע, בהיותה עבירת מטרה. באשר להחלתו של כלל הצפיות מכוח הלכה פסוקה, קבע בית המשפט כי אין לסטות מן ההלכה הקיימת וכי האיזון הנכון בין שתי הזכויות החוקתיות – הזכות לחופש הביטוי והזכות לשם טוב – מורה שלא להחיל את הלכת הצפיות בעבירה זו.

באשר לערך המוגן שעניינו הגנה על שלום הציבור קבע בית המשפט:

"בענייננו מדובר באיום על שלום הציבור, שהוא מעבר לשמירה על שמו הטוב של האדם הפרטי, אותה ניתן להבטיח באמצעות העילה האזרחית. איום כזה מתממש, במידה המצדיקה שימוש באיסור פלילי, רק מקום שלפרסום נלווית כוונה של ממש לפגוע. רק אז מתעצם החשש להפרת הסדר הציבורי ולהגברת השנאה והיריבות, כדי כך שראוי יהיה להפעיל את הסנקציה הפלילית. פרסום לשון הרע בהעדר כוונה לפגוע עשוי להיות פסול ומגונה, אך אין בכך כדי להכניסו לתחומה של העבירה הפלילית לפי סעיף 6 לחוק. "המקום הגיאומטרי" הראוי לטפל בו הוא במסגרת האזרחית של תביעת נזיקין בלשון הרע ובהטלת פיצויים ראויים, שישקפו את מלוא הנזק (הרכושי והלא רכושי) שנגרם לאדם אשר שמו הטוב נפגע" (ביטון, שם, פסקה 28).

6. דרכי הוכחה: בהעדר כלל הצפיות, הוכחת הכוונה נעשית על פי דרכי ההוכחה הרגילות להוכחת כוונה פלילית, לרבות שימוש בכלל הראייתי לפיו "אדם מתכוון להשלכות הטבעיות של מעשיו". בהקשר לכך יש לבחון ולהעריך את מכלול הראיות הנסיבתיות הסובבות את המעשה, כאשר הפרסום הוא אחד מאותן ראיות נסיבתיות. דוגמא לכך הובאה בפרשת **ביטון**: "למשל, פרסום הכולל חרפות וגידופים בלבד נגד פלוני, ללא כל תוכן או הקשר אחר. במצב זה נקל להסיק מן הפרסום לבדו, שכוונת המפרסם בפרסום אחת היתה, לפגוע. מסקנה זו נובעת מן ההנחה העובדתית, ולפיה אדם מתכוון להשלכות הטבעיות של מעשיו. פרסום דבר שכולו נאצה, בלא כל סיבה אחרת, יתפרש כפרסום שכוון לפגוע" (שם, פסקה 30).

7. פרסום הכולל מספר מטרות: דרישת ה"כוונה לפגוע" בחוק איסור לשון הרע אינה מחייבת שהפרסום ייעשה רק מתוך כוונה אחת ויחידה לפגוע. לפיכך, גם כאשר משתמעות מן הפרסום מספר כוונות - כוונה פוגענית ובצדה כוונה לגיטימית ("לדוגמא, כתבה עיתונאית, המספקת מידע לגיטימי לציבור, אך עושה זאת בדרך עולבת ופוגענית, למשל, מכנה את מושאי הכתבה בשמות גנאי, שאינם בעלי אופי סאטירי") - עשוי הפרסום להיחשב לפרסום שנעשה "בכוונה לפגוע". כפי שקבע בית המשפט העליון:

"... גישה לפיה רק פרסום שנעשה מתוך כוונה בודדת לפגוע ייתפס בגדר העבירה, תיכשל במימוש תכליות העבירה: היא לא תתפוס, למשל, מפרסמים, אשר נוסף על רצונם לפגוע, חפצים גם בהעשרת קופתם ממכירת הפרסום הפוגע; או פרסומים הכורכים דיווחי-אמת בדיווחי-שקר, שמטרתם לפגוע (ראו פרשת נעים). הכוונה לפגוע, אם כן, יכולה להיות אחת מתוך כמה כוונות

שלשמן בוצע הפרסום, ועדיין לקיים את היסוד הנפשי הנדרש בעבירת לשון הרע.

מצאנו, אפוא, שהכוונה לפגוע יכולה, עקרונית, להילמד מתוכן הפרסום עצמו. לשם כך אין הכרח שהפרסום ייועד כולו לפגיעה בלבד. אפשר שתהיינה לו תכליות נוספות. מקום שמן הפרסום עצמו נלמד קיומה של כוונה לפגוע מעבר לספק סביר - די בכך כדי לבסס את דרישת היסוד הנפשי. אם לא די בפרסום עצמו, יהיה על המאשים (או הקובל) להביא חומר ראיות נוסף, ככל הדרוש לביסוס הכוונה לפגוע ברמת ההוכחה הנדרשת בפלילים" (ביטון, שם, פסקאות 30-31).

שיקול דעת התביעה בפתיחה בחקירה והעמדה לדין

8. ההתמודדות המשפטית בנושא של "לשון הרע" צריכה להישאר, בעיקרה, נחלת המשפט האזרחי. יחד עם זאת, ייתכנו מקרים חריגים ביותר שבהם ראוי יהיה לנקוט בהליך פלילי. בהתאם לכך, על התביעה הכללית ורשויות האכיפה לנהוג בריסון ובזהירות מוגברת בנקיטת צעדים של חקירה והעמדה לדין לפי סעיף 6 לחוק.

9. חקירה פלילית בעבירה זו תיפתח רק במצב בו קיים אינטרס ציבורי מיוחד ומובהק לטיפול בעניין במסגרת המשפט הפלילי, ובאמצעות המדינה כמאשימה. האינטרס צריך לבטא, בדרך כלל, עניין החורג מעניינו של האדם שנפגע מהפרסום, כגון: עניין של המדינה או הציבור, בו יוכח מעבר לספק סביר בבית-משפט, שפרסום בו יוחסו מעשים חמורים לאדם שפעל בשליחות הציבור - הוא כזב; כאשר אין סמכות כלל להגיש קובלנה - כגון: סעיף 4 לחוק - לשון הרע על חבר בני אדם או על ציבור כלשהו שאינו תאגיד, וכאשר קיימות נסיבות מיוחדות המצדיקות ניהול הליך פלילי על ידי המדינה (עוד נקבע בסעיף זה כי כתב אישום בעבירה של לשון הרע על חבר בני אדם או על ציבור יוגש רק באישור היועץ המשפטי לממשלה); כאשר יש אינטרס ממשי במניעת והרתעת הציבור מפרסומם של ביטויים שיש בהם לפגוע פגיעה קשה במרקם החברתי של הציבור הישראלי; כאשר מבוצעת פגיעה חמורה ביותר באדם פרטי שאין לו אפשרות מעשית לנהל הליך בעצמו (או שאין לו אינטרס לעשות כן), ולמדינה יש אינטרס חזק להרתיע מהישנות פרסומים דומים, לדוגמא: כאשר הפרסום הביא להתאבדות של הנפגע או שנעשה מתוך מניע פסול באופן מובהק וקיצוני (מניע גזעני וכיו"ב) וכדומה.

10. מדיניות מרוסנת זו מבוססת על מספר נימוקים:

א. עקרון חופש הביטוי נקבע על ידי הפסיקה כעומד בראש החירויות עליהן מושתת משטר דמוקרטי [בג"צ 153/83 לוי ואח'י נ' מפקד המחוז הדרומי של משטרת ישראל,

פ"ד לח(398, 393) (2). באכיפת הסנקציה הפלילית של לשון הרע יש לאזן בין זכותו של אדם לשם טוב, המוגנת בעיקרה במישור האזרחי, ושמירה על שלום הציבור, לבין חופש הביטוי. נקיטה בהליך פלילי, מטבעה, משקפת העדפה של הזכות לשם טוב ושלומו הציבור על חופש הביטוי. לפיכך, ראוי לנקוט בהליך זה רק באותם מקרים חמורים במיוחד בהם הפגיעה בשמו הטוב של הנפגע היא קשה באופן קיצוני המקיים גם חשש של ממש לפגיעה בשלומו הציבור.

שיקול זה מתעצם במקרים בהם קיים חשש לפגיעה בעקרון "חופש העיתונות" ו"זכות הציבור לדעת" (כגון: כתבה עיתונאית וכיו"ב).

ב. לקורבן לשון הרע עומדים סעדים חלופיים: קובלנה פלילית פרטית ותובענה אזרחית. ככל שמדובר בקובלנה פלילית, העבירה הפלילית של לשון הרע היא בין העבירות בהן רשאי הנפגע להגיש קובלנה.

סעיף 4 לחוק מגביל את השימוש בסעדים אלו כאשר מדובר בלשון הרע על חבר בני אדם או על ציבור כלשהו שאינם תאגיד, וקובע כי במקרים אלו אין עילה לתובענה אזרחית או קובלנה פלילית. עם זאת, נראה כי ייתכנו מצבים בהם פרטים הנמנים על אותו ציבור נפגע יכולים לנקוט כפרטים בהליכים אזרחיים ו/או פליליים בגין הפרסום. בע"א 698/77 ועד עדת הספרדים בירושלים ואח' נ' יעקב ארנון ואח', פ"ד לב(2) 183, 185, קבע בית המשפט כי לשון הרע המתייחסת או עלולה להשתמע כמתייחסת לכל אחד מחברי הגוף, הקבוצה או הסוג, נותנת לכל אחד מהם עילה לתובענה אזרחית.

הסעד האזרחי בתחום איסור לשון הרע הוא יעיל ובר פיצוי:

- (1) סיכויי ההצלחה לתובע (הנפגע) גבוהים יותר בהליך האזרחי מאשר בפלילי;
- (2) בפסק דין אזרחי, המחייב את המפרסם, יש כדי לשקם את הפגיעה בשם הטוב. זאת, במידה לא פחותה מכוחה של הרשעת המשמיץ בפלילים;
- (3) יש בפסק-דין בתובענה אזרחית כדי להבטיח פיצוי כספי הולם, כשחלק ממנו ניתן אף ללא הוכחת נזק;
- (4) יש לבית-המשפט סמכויות נוספות מעבר לפסיקה כספית, כגון: הוראה על פרסום התנצלות וכיו"ב.

(5) קיים קושי בהוכחת העבירה הפלילית על פי חוק לשון הרע. כאמור לעיל, לשון הסעיף דורשת הוכחת יסוד נפשי של "כוונה לפגוע". זאת, בניגוד לעוולה האזרחית של לשון הרע.

ג. ההשלכות הבלתי רצויות של זיכוי בעבירה זו חורגות לעיתים מהשלכות זיכוי בפלילים בעבירה אחרת, ויש בהן כדי להוסיף פגיעה נוספת בנפגע העבירה. דוגמא לכך היא מצב בו הוכח כי הפרסום מהווה "לשון הרע" ונדחתה טענת ההגנה "אמת דיברתי", אולם, המפרסם זוכה מהטעם שלא הוכחה כוונתו לפגוע. כתוצאה ממצב זה, יוצא המפרסם כמנצח מבית-המשפט ונפגע העבירה סופג, מהבחינה הציבורית, פגיעה נוספת. במצב שבו התקבלה טענת האמת בפרסום, ולו לגבי חלק מהדברים, עלולה להיגרם לנפגע פגיעה קשה אף יותר.

ד. בשולי הדברים יצוין כי גישה מרחיבה בהעמדה לדין פלילי בגין לשון הרע עלולה גם לגרום להצפת המערכת בתלונות פליליות, אשר יעסיקו את המשטרה והתביעה במקום להקדיש את המשאבים המוגבלים שברשותן למלחמה נגד עבריינות פלילית שיש בה כדי לסכן את בטחון הציבור (בעניין זה ראו: "זמיר, חרות הביטוי כנגד לשון הרע ואלימות מילולית, ספר זוסמן, 149, 152).

11. במקרים שבהם לדעת התביעה מתקיים אותו אינטרס ציבורי מיוחד המצדיק הגשת כתב אישום בנדון, יש, כמובן, לבחון בנוסף האם מתקיים סיכוי סביר להרשעה, לרבות הוכחת כוונת החשוד לפגוע בנפגע העבירה והתקיימותן של "ההגנות וההקלות" בפרק ג' לחוק.

12. בטרם קבלת החלטה על העמדה לדין, ובנוסף לשיקולים שכבר נמנו לעיל, דהיינו: מעמד המרכזי של חופש הביטוי וחופש העיתונות, קיומם של סעדים חלופיים לנפגע, הקושי להוכיח את היסוד הנפשי והשלכות מיוחדות במקרה של זיכוי, יש לשקול בין היתר, גם את הנקודות הבאות:

1. כאשר מדובר בפרסום בתקשורת, כאשר המפרסם אינו בעל אינטרס אישי בפרסום, יש לנקוט משנה זהירות בשימוש בהליך הפלילי. זאת, בעיקר בשל מעמדו המיוחד של חופש העיתונות, תפקידה של העיתונות החוקרת והעובדה שסיכויי הוכחת ה"כוונה לפגוע" כשמדובר באיש תקשורת, קלושים יותר.

2. ככלל, אין להגיש כתב אישום כאשר מדובר במקרה שבו עיתונאי יידרש, על מנת להוכיח שלא היתה לו כוונת זדון כלפי הנפגע מהפרסום, לחשוף את המקור לידיעה שפרסם. אמנם ייתכנו מקרים בהם החלטת העיתונאי שלא לחשוף את מקורותיו תביא לחיובו בתשלום פיצויים בהליך אזרחי, אך אין להלום הרשעה בעבירה זו וענישה בגינה, בשל העמידה על החיסיון העיתונאי.

3. במקרים בהם מדובר בלשון הרע על עובד ציבור, נבחר או ממונה – יש לבחון את החלופה של העמדה לדין בעבירה לפי סעיף 288 לחוק העונשין, התשל"ז - 1977 (להלן: "חוק העונשין"). כאשר מדובר באמירת לשון הרע על שופט או דיין, יש לשקול העמדה לדין לפי סעיף 255 לחוק העונשין [ראו: הנחיה מס' 4.1103 להנחיות

היועץ המשפטי לממשלה "הגשת כתבי אישום בעבירות של העלבת עובד ציבור וזילות בית-המשפט". זאת, תוך בחינת התכליות השונות של העבירות האמורות. הרציונל העיקרי העומד מאחורי העבירות של זילות בית המשפט והעלבת עובד ציבור הוא הגנה על עובד הציבור והמערכת הציבורית והעובדים בה במילוי תפקידהם, בעוד מטרת העבירה בגין לשון הרע היא הגנה על שמו הטוב של האדם כפרט.

4. במסגרת קבלת החלטה יש לתת את הדעת למשמעויות ניהול ההליך פלילי במקרים מסוימים בגין עבירה זו: הצורך בחשיפת מידע רגיש במהלך ההליך הפלילי; פגיעה באינטרסים ציבוריים אחרים; הבאת עדים שיקשה על התביעה להביאם לעדות; גרימת נזק או מבוכה לאנשים נוספים כתוצאה מעדותם, וכיו"ב.

סמכות הגשת כתב אישום ופתיחה בחקירה

13. הנחיה מס' 14.12 להנחיות פרקליט המדינה קובעת שחקירה משטרתית בעניין בעל רגישות ציבורית רבה, תפתח באישורו של פרקליט המדינה או מי שהוסמך על ידו [אז, מנהלת המחלקה לתפקידים מיוחדים, כיום, המשנה לפרקליט המדינה (תפקידים מיוחדים)]. הנחיה זו מונה מספר עבירות, לרבות עבירות לפי חוק לשון הרע, בהן נדרש אישור כאמור.

על כן, בטרם קבלת החלטה בדבר פתיחה בחקירה או הגשת כתב אישום בגין אמירת לשון הרע, יובא העניין לידיעתו ואישורו של המשנה לפרקליט המדינה (תפקידים מיוחדים), שלפי הצורך יביא את הדברים בפני פרקליט המדינה והיועץ המשפטי לממשלה.